

Поезията придава на Словото сакрален смисъл

Името на Жоржета Чолакова се свързва преди всичко с пловдивската бохемистика, за която тя е направила много. Личността на доц. Ж. Чолакова обаче е далеч по-ярка, тя е преподавала във Франция и Чехия, редактирала е литературни издания във Франция и Пловдив. Нейната огромна любов е литературата и литературознанието, преди всичко – поезията.



Жоржета Чолакова

на духа, бунт срещу нормативността, автентичност на поетичното изживяване, волна асоциативност, която взривяваше границите на подредения свят и освобождаваше някакви скрит, неподозирани, но завладяващи смисъл. През 80-те години, когато бях решила, че това е единствената значима за мен дисертационна тема, попаднах в неблагоприятна ситуация. Зачисляването ми в свободна аспирантура премина крайно драматично. Проф. Сарандев например, който само след няколко години обяви, че е първият специалист върху авангардизма в България, тогава ме подложи на унищожителна критика, като заяви, че нищо не разбирам от социалистически реализъм, а съм

тация. Едва ли е възможно с думи да изразя своята признателност за подкрепата и високата оценка, която ми беше дадена както от доц. Брабец, така и от проф. Яначкова и тримата ми рецензенти – проф. Пешат, проф. Йелинек и доц. (сега вече професор) Хофман, от проф. Вл. Кршиванек, когото ценя и като изследовател, и като поет и с когото ме свързва и днес скъпо за мен приятелство. Комисията по защитата препоръча дисертацията да бъде издадена в книга от Университетското издателство „Каролиnum“. Това беше събитието, което изигра съдбовен обрат в моя професионален живот и ме окуражи да продължа напред. Но пътищата, които оттук нататък се откриха пред мен, ме връщаха винаги към Пловдив, защото там е моят университет – в него влагам всичко, което съм. Там са и тежките ми спомени, и светлите ми радости – всичко, което е самият живот.

Вие сте вторият докторант от България в Карловия университет в Прага след проф. Борис Йоцов. Владеете перфектно и френски език. Защо предпочетохте Карловия университет пред френските университети?

Докторатът ми в Прага стана възможен благодарение на политическата промяна. Имах щастието да уча във Френската гимназия в Стара Загора, в която с изключение на изискванията за униформа и къси коси нямаше никакви ограничения пред нашия ентузиазъм и желание да опознаем френската култура и литература, която беше смятана от властите за „проводник на буржоазно влияние“. Още там бях завладяна от магичното слово на сюрреалистите, което за мен означаваше абсолютна свобода

тръгнала да пиша за сюрреализма... И така, още през 1990 г. в Държавен вестник обяха, че всеки университетски преподавател има право да защити докторат във всеки университет по света. Подадох необходимите документи в Карловия университет, после се явих на изпити, организирани от Министерството на образованието в София. Когато се запознах с бъдещия ми научен ръководител – доц. Иржи Брабец, и му предложих да прочете разгърнат в 36 страници план на моята работа върху чешкия сюрреализъм, се случих чудо. По негова инициатива текстът ми беше даден на хабилитираните преподаватели в Катедрата по чешка литература и общото становище беше, че само след три месеца аз мога да представя завършена дисер-

Доцент сте в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, където преподавате чешка литература. Каква е историята на пловдивската бохемистика. Поддържате ли контакти със славистични факултети на други български и чуждестранни университети?

Аз съм от първия випуск бохемисти на Пловдивския университет, така че историята на пловдивската бохемистика е и моя лична история. Първите ни преподаватели бяха сред най-авторитетните имена в българската бохемистика, която по разбираеми причини се развиваше най-силно в Софийския университет: проф. Светомир Иванчев, доц. Янко Бъчваров, доц. Величко Тодоров. Специалността се откри през 1978 г. и до

днес тя е най-търсената славистична специалност.

С обособяването на Катедрата „Славянска филология“ през 2000 г. се разшириха възможностите за установяване на международни контакти с други университети. Имаме договори с четири чешки университета – а именно в Прага, Бърно, Острава и Пардубице. Двустранните отношения са от изключително значение не само за нас, преподавателите, но особено за нашите студенти, които имат възможност многократно да пребивават в страната, чийто език изучават. Удивителна е тяхната промяна след всяко едно пребиваване в Чехия – завръщат се винаги възхитени, ентузиазирани, още по-мотивирани. И винаги носят не само богати впечатления, но и закупени от техните скромни средства книги и филми.

Вие превеждате поезия от чешки и френски език, за разлика от много Ваши талантиливи колеги, които предпочитат проза. С какво се различава преводът на поезия от превода на проза?

Всъщност аз обикнах литературата чрез поезията. Тя е тази, която в моите представи придава на Словото сакрален смисъл. Издигнала съм я в култ и поради това никога няма да публикувам свои стихове – твърде несръчна и недорасла се чувствам. Именно чрез превода на поезия изживявам тази своя вътрешна потребност. Започнах да превеждам още като студентка и да печеля награди за превод, което, разбира се, ме окуражи. Никога не превеждам по поръчка. Всяко преведено от мен стихотворение най-напред съм го обикнала и съм поискала да се слеза с него. Дано не прозвучи прекалено самоуверено, но ми се струва, че този, който умее да превежда поезия, навярно умее да превежда и проза, но за обратното не съм сигурна. Всъщност редактирам преводи на разкази, които публикуваме в списание „Славянски диалози“, и не ми е чуждо желанието аз самата да превеждам проза.

Превела сте поемата „Май“ на Карел Хинек Маха, стихове от Константин Бибъл, Ярослав Сайферт и др. За превода на „Май“ се твър-



ди, че е най-добрият направен превод на български език досега. Кой чешки автор беше най-труден за превод за Вас?

Превеждах „Май“ в продължение на девет години – започнах през 1984 г. като току-що назначена асистентка, а първото издание излезе през 1993 г. – годината, когато беше защитата ми в Прага. Най-напред бях решила да преведа само някои пасажки за упражненията по славянски литератури, които тогава водих на студентите от „Българска филология“, тъй като съществуващият до този момент единствен превод на проф. Емил Георгиев не им даваше идея за дълбочината на мисълта и образното богатство на Маха. Маха обаче ме обсеби и не можах да се отделя от него, докато не преведох целия текст. През тези години работех и върху дисертационната тема, така че чрез превода на „Май“ постигах вътрешното си равновесие, което при мен изисква съучастие на аналитично мислене и поетично съпреживяване. Всъщност аз така продължавам да работя и днес. До най-голяма тревога, дори до крайно отчаяние ме е довеждал най-вече Маха. Носех стиховете му в съзнанието си, правех десетки варианти на един и същи пасаж, дори понякога имах чувство, че отнякъде ме гледа... Маха е моят съдбовен поет. Бях тежко болна и ми предстоеше операция, а аз все още бях на четвърта песен. Имах някакво

лошо предчувствие и преди да ме отведат в операционната горещо се помолих да бъда върната към този свят, за да си довърша превода. Тогава изпаднах в клинична смърт, излязох през главата от тялото си и не исках да се върна, защото ми беше много леко и нищо не ме болеше. Лекарите обаче бяха упорити, направиха ми интубация и след многократно влизане и излизане в тялото си, аз все пак бях върната. После, когато разбраха, че въпреки привидната си безжизненост аз съм била там и съм присъствала на техните разговори, така че можех да цитирам репликите на всеки един от лекарския екип, извикаха шефа на психиатричната клиника за консултация. Поиска да му разкажа в детайли всичко, свързано с това мое пътуване, което изживях на операционната маса, и накрая каза: „Трябва да благодарите на Вашия поет, защото донякъде съм ние, а оттам нататък – един Господ знае...“ Продължавам да вярвам, че се върнах, за да си довърша превода на „Май“.

Съгласна ли сте с твърдението на френския теоретик Жорж Мулан, че преводът е един до голяма степен невъзможен акт; езиков солипсизъм?

Преводът е интерпретация на един текст, така както самият текст е интерпретация на определени образни представи. Нима текстът може

и трябва да бъде адекватен на своя първообраз!? И защо трябва към превода да поставяме изискването за огледално съответствие, след като дори самото огледално отражение никога не е абсолютно съответствие. Идентичност не съществува, съществуват съответствия. И нима Библията не е превод на Божието слово? И нима преводите на Библията на разни езици я правят в по-малка степен Свещен текст? Убедена съм, че предназначението на превода не се ограничава само в сферата на межкултурната комуникация. Преводът е евристичен акт – познанието за Другия е процес, а не количествено измерим обем от знания.

Вие създадохте и списание „Славянски диалози“. Защо диалози? Кажете нещо повече за този литературен проект.

След завръщането си през 2002 г. от четиригодишен престой във Франция трябваше да изживея трудностите на реадaptацията. Чувствах се между два свята: знаех кой е моят и защо се завръщам, но бях оставила част от себе си, а и бях взела със себе си част от другия. Освен това в такива моменти най-сигурният лек е работата. Но вместо да се затворя в кабинета и да диалогизирам само с книгите, аз предприех друга тактика, която бях приложила вече във Франция. В Екс-ан-Прованс заедно с Мари-Клод Ренучи създадохме Френско-българска асоциация, която по това време беше единствената в Южна Франция и събра много хора – и българи, и французи, около идеята за популяризиране на българската култура. Освен български празници, фолклорни концерти, изложба на съвременна българска живопис и различни акции с подобна цел, издавахме и вестник „Отражения“, в който се включиха с голям ентузиазъм и мои студенти. Оказа се, че това е единственият вестник на френски език за България. Работата в Асоциацията навярно ми помогна да се адаптирам твърде бързо към тази чужда страна, която до този момент познавах само от книгите. След като се върнах в България, най-напред през 2003 г. организирах първата за нашия университет мащабна международна конференция

с над 300 участници от 4 континента. Сред колегите, които доброволно се включиха, за да помогнат, аз открих свои съмишленици и бъдещи приятели. Така се роди и идеята за списание „Славянски диалози“, което още от първия си брой през 2004 г. беше официално обявено за издание на Филологическия факултет. В неговата международна колегия от чешка страна е проф. Хана Гладкова – изтъкната българистка, по чиято инициатива в пражкото списание „Славия“ се появи първата рецензия за списанието. Заглавието на списанието беше избрано с конкурс. Дълбоко съм убедена, че не диалогът в буквалния смисъл, а диалогичността между различните културни гласове обуставя нашето духовно събитие.

Участвате и като член в ред. колегия на списание „Хомо Бохемикус“. Каква е разликата в замисъла на двете издания?

„Хомо Бохемикус“ е изцяло ориентирано към чешката култура и литература, докато нашето списание е отворено към всички славянски езици и литератури. Публикували сме дори преводи от горнолужишки. Освен това, с риск да ограничи читателския кръг, „Славянски диалози“ отделя по-голямо място на строго научни изследвания в областта на езикознанието, литературната теория и критика, културологията и историята. За сметка на това обаче „Хомо Бохемикус“ направи изключително много за рецепцията на чешката литература благодарение на двете поредици – Голяма и Малка чешка библиотека.

Преподавала сте и във Франция – в университета в Екс-ан-Прованс и в Сорбоната. Френската култура е като цяло много по-различна както от българската, така и от чешката. Има ли интерес от страна на студентите към българската литература? Къде най-много Ви харесва да преподавате – във Франция, България или Чехия? Преподавах български език и цивилизация в Провансалския университет от 1998 г. до 2002 г. и в Париж 4 – през учебната 2009/10. Франция беше моята голяма детска мечта и успях да я реализирам по един

прекрасен начин. Интересът от страна на френските студенти към България е една твърде несигурна величина, но аз имах щастието да преподавам на студенти, които с все по-голям ентузиазъм четяха дори допълнителна литература и учеха езика с желание. Освен това студентите по български и в Екс, и в Париж бяха не по-малко от студентите по чешки и това беше за мен приятна изненада. А някои от курсовите работи по българска литература, които представяха на края на семестъра, предлагаха оригинален прочит на нашите класици. Любопитен пример е фактът, че и в Екс, и в Париж най-голям интерес привличаше Алевковият „Бай Ганю“, освен него Ботев, Яворов, Дебелянов, Йовков, Антон Дончев, Радичков, например, който е обилно преведен на френски, не стига до френския читател. Преподавала съм не само във Франция. Изнасяла съм лекции и в Прага, Бърно, Торун. Навсякъде се чувствам добре, защото по принцип обичам да преподавам, а това със сигурност се усеща и от самите студенти. Въобще аз съм един щастлив човек, защото работя това, което обичам.

Вие сте автор на две много успешни научни изследвания (Český surrealismus. Struktura básnického obrazu.; Лицата на човека в поезията на чешкия авангард). Върху какво работите в момента?

Не обичам да говоря за това, което работя в момента. Естеството на нашата работа не изисква предварителна реклама, както е в шоубизнеса. Всъщност няма тайна, защото публикуваните ми текстове ме издават. Радостно е, че тази година излизат три мои статии: в бърненското литературоведско списание „Бохемия литерариа“, в академичното издание, посветено на 200-годишния юбилей на Маха и в изданието от последния световен конгрес на литературната бохемистика, който се проведе тази година в края на юни в Прага. И тъй като Маха отново ме завладя, много бих искала да направя един по-цялостен митопоетичен прочит на творчеството му. А другата ми голяма тема е езерото.

Димана Иванова